

## **РЕЦЕНЗІЯ**

кандидата педагогічних наук, доцента

**Люленко Світлани Олександрівни**

на дисертацію **Пономаренка Станіслава Ігоровича**

**«Формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного**

**захисту у процесі професійної підготовки»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Особливу загрозу життєдіяльності людини останнім часом представляють різні надзвичайні ситуації (НС), які пов'язані з функціонуванням економіки, воєнними діями, природними явищами. У сучасних умовах захист населення, засобів виробництва, економіки держави в цілому і територій від вражаючої дії надзвичайних ситуацій, техногенного та природного характеру стає не менш важливим завданням, чим озброєний захист країни.

Формування екологічної культури та екологізація всіх іпостасей буття є об'єктивною передумовою гармонізації взаємовідносин між людиною, суспільством і біосферою. Продуктивність вирішення питань екологізації залежить не тільки від інноваційної техніки, технологій, але й від екологічної освіти. Через це екологічна освіта розглядається у сучасному світі як соціально-педагогічна проблема, яку необхідно вирішити за допомогою навчання на основі сучасних знань про екологію, і насамперед у студентській молоді як майбутніх конкурентоздатних фахівців на вітчизняному та світовому ринку праці.

Екологічна підготовка здобувачів вищої освіти є процесом їх підготовки до практичної еколого-орієнтованої діяльності на основі формування системи знань і уявлень про закономірності і взаємозв'язки в системі «людина – суспільство – техносфера – природа».

Науковці доводять, що у сучасних соціально-економічних умовах

суспільству потрібні фахівці, що володіють високою екологічною культурою як головних носіїв і виробників знань екобезпечної професійної діяльності. Ці аспекти підготовки майбутніх фахівців стосуються й фахівців цивільного захисту.

У контексті означеного не викликає заперечень актуальність наукової проблеми формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки.

Обґрунтовуючи актуальність обраної наукової проблеми автором визначено низку суперечностей між:

- потребою суспільства у фахівцях, здатних усвідомлено організувати захист довкілля, формувати культуру користування природними багатствами та недостатньою орієнтацією освіти у ЗВО на формування екологічної культури майбутнього фахівця цивільного захисту;

- потребами суспільства в фахівцях цивільного захисту, які мають високий рівень сформованості екологічної культури, і реально демонстрованим рівнем сформованості у них екологічної культури;

- визнанням необхідності формування екологічної культури у майбутніх фахівців цивільного захисту та недостатньою розробленістю методичних та теоретичних засад змісту освіти, нерозробленістю системи адекватних методів та засобів, що сприяють цьому процесу в умовах ЗВО.

У результаті проведеного дослідження дисертантом:

- проаналізовано ступінь розробленості проблеми в науковій літературі, розкрито зміст і уточнено значення характеристик ключових понять дослідження;

- виокремлено критерії, показники та рівні сформованості екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки;

- здійснено діагностику сформованості екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки;

– розроблено та апробовано структурно-функціональну модель формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки;

– теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки.

Автором уточнено сутність ключових понять «формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки», «сформованість екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки»; удосконалено змістове наповнення освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту за спеціальністю 263 «Цивільна безпека» ОПП «Цивільний захист».

Подальшого розвитку набули наукові знання про екологічну культуру майбутніх фахівців цивільного захисту, зміст, форми і методи формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти діагностичного інструментарію, оновленні змісту курсів «Захист навколишнього середовища» «Культура безпеки», «Техногенна безпека технологічних процесів», «Природні та техногенні загрози», «Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій та гасіння пожеж», «Професійна підготовка рятувальника»; упровадженні спецсемінарів «Формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту», «Діяльність в еколого-небезпечних умовах», еколого-психологічних тренінгів; апробуванні творчих завдань, ситуацій, інноваційних форм аудиторної та позааудиторної роботи, програми саморозвитку курсанта, заснованій на активізації діяльності із захисту навколишнього середовища; використанні набору фотографій та презентаційного матеріалу, що сприяють методичному забезпеченню процесу формування екологічної культури;

застосуванні розроблених тестів до занять, що дозволяють контролювати рівень знань та ефективність проведення занять.

Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти при викладанні освітніх компонентів для підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; застосовуватися у практичній діяльності ЗВО при підготовці фахівців-рятувальників, у розробці навчальних дисциплін за спеціальностями ДСНС для набуття досвіду практичної роботи у надзвичайних ситуаціях.

Дисертант на достатньому науковому рівні обґрунтував вибір теми, її актуальність, визначив мету, завдання, об'єкт, предмет, аргументував використання обраних методів дослідження.

Відзначаємо високий рівень обізнаності дисертантки з результатами наукових досліджень інших учених з порушеної в дисертації проблеми. Однак, цих роботах слабо представлені основи екологізації змісту підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, форми і методи їх залучення до природоохоронної роботи, екологодоцільної діяльності у навколишньому середовищі і екобезпечної професійної діяльності.

На основі характеристики понятійно-категоріального апарату дослідження («культура», «екологічна культура», «професійна культура фахівців цивільного захисту», «екологічна культура майбутніх фахівців цивільного захисту», «підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту») сформульовані ключові поняття «формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки», «сформованість екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки».

Зокрема, дисертантом з'ясовано сутність поняття «формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки» як складний процес набуття курсантами екологічних цінностей, внутрішніх потреб екоцентричної спрямованості, оволодіння професійними та екологічними знаннями, вміннями, високими моральними і

морально-вольовими якостями для здійснення екологодоцільної діяльності в навколишньому середовищі та екобезпечної професійної діяльності в особливих і екстремальних умовах та поняття «сформованість екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки» як якості особистості зі стійкою системою поглядів і переконань екоцентричної спрямованості, соціально і професійно важливими характеристиками, що дозволяє використовувати екологічні знання та вміння для вирішення екологічних проблем у співвіднесенні своїх вчинків і дій з морально-екологічними нормами поведінки у природі; здійснення екологодоцільної діяльності в навколишньому середовищі та екобезпечної професійної діяльності в особливих і екстремальних умовах.

Результати проведеного дисертантом констатувального експерименту засвідчили, що у майбутніх фахівців цивільного захисту переважає низький рівень сформованості екологічної культури в ЕГ та КГ та дозволяють дати загальну характеристику сформованості екологічної культури курсантів, яка полягає в: не досить активній екологічній позиції; переважанню ситуативного типу екологічної культури; відсутністю потреби практичного застосування екологічних знань, для екобезпечної професійної діяльності відсутність потреби реалізації природоохоронних ідей у своїй майбутній професії. Таким чином, констатувальний експеримент підтвердив актуальність проблеми дослідження, необхідність пошуку шляхів забезпечення ефективності процесу формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту.

Отже, дисертаційна робота С. І. Пономаренка за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням, в якому вперше обґрунтовано педагогічні умови формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки; уточнено сутність ключових понять дослідження: «формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки», «сформованість екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки»; критерії їх показники та рівні

сформованості екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки; удосконалено змістове наповнення освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту за спеціальністю 263 «Цивільна безпека» ОПП «Цивільний захист».

В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Бажано було б більш ширше розкрити специфіку форм екологічної культури фахівців цивільного захисту в аспекті їх професійної діяльності.
2. Бажано було б більш детальніше розкрити потребу у формуванні екологічної культури саме у фахівців цивільного захисту.

Проте висловлені пропозиції та зауваження не впливають на позитивне враження від дисертації в цілому та не знижують її цінність.

Дисертацію викладено українською мовою. Структура дисертації та стиль її подання відповідають вимогам, побудова логічна. Цифровий матеріал структуровано в таблицях та рисунках, що полегшує сприйняття змісту матеріалу, представленого в розділах. Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота Станіслава Ігоровича Пономаренка «Формування екологічної культури майбутніх фахівців цивільного захисту у процесі професійної підготовки» є самостійною, завершеною науковою працею, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації» (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами, Постановою КМ № 341 від 21.03.2022), і може бути подана до захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент –

доцент кафедри біології та методики  
її навчання Уманського державного  
педагогічного університету  
імені Павла Тичини,  
кандидат педагогічних наук, доцент



Світлана ЛЮЛЕНКО

Ректор



Олександр БЕЗЛЮДНИЙ